

C. Moreschini, *INTRODUZIONE A BASILIO IL GRANDE*, Morcelliana, Brescia 2005, ss. 116.

Claudio Moreschini – jeden z najbardziej znanych badaczy chrześcijańskiego antyku we Włoszech, autor wielu monografii poświęconych historii myśli pisarzy chrześcijańskich i pogańskich schyłkowego okresu starożytności, wydawca wielu pism krytycznych i przekładów włoskich myślicieli antycznych - jest autorem zwięzłego wprowadzenia do myśli Bazylego Wielkiego, noszącego tytuł *Introduzione a Basilio il Grande*, opublikowanego w ubiegłym roku w wydawnictwie Morcelliana w Brescii. Jest to kolejny tom w nowej serii prezentującej współczesnemu czytelnikowi Literaturę starochrześcijańską i stanowi ogólne wprowadzenie do studiowania myśli Ojca Kościoła działającego w Kapadocji w IV wieku.

Opracowanie to składa się z 6 rozdziałów oraz bibliografii. Pierwszy rozdział stanowi zwięzłą biografię i epistolarium św. Bazylego. Autor przedstawia środowisko rodzinne biskupa Cezarei, okres studiów retorycznych spędzony wraz ze św. Grzegorzem z Nazjanzu, doświadczenie krótkiego czasu spędzonego w środowisku ascetów nazwanym okresem *życia filozoficznego* spędzonym na studiowaniu dzieł filozofów pogańskich oraz Orygenesusa i praktykowaniu ascezy. Owocem tego okresu w życiu Bazylego było opracowanie wraz z Grzegorzem z Nazjanzu wyboru pism wielkiego Aleksandryjczyka pt. *Philokalia*. Autor krótko mówi o doświadczeniu monastycznym Bazylego, jego przyjaźni z Eustacjuszem z Sebaste oraz okresie posługi kapłańskiej zwieńczonym konsekracją biskupią. Wyświetla motywy zerwania z Eustacjuszem i podaje w zarysie punkty kardynalne polityki kościelnej Bazylego w jego walce z arianizmem.

W drugim rozdziale przedstawia autor zarys teologicznej myśli Bazylego. Stwierdza, że jego poglądy teologiczne kształtowały się w kontekście kontrowersji ariańskiej. Szczególne zaś miejsce zajmował skrajny odłam arianizmu, którego reprezentantem był Eunomiusz. Bazyli jako biskup Cezarei zmierzył się z tym problemem na dwóch płaszczyznach: administracyjnej i doktrynalnej. Owocem polemiki z Eunomiuszem na polu doktrynalnym był traktat *Contra Eunomium*, natomiast działania administracyjne koncentrowały się na mianowaniu na wakujące stolice biskupie kapłanów mających poglądy ortodoksyjne (np. Grzegorz z Nazjanzu i Grzegorz z Nyssy). Refleksja Bazylego koncentrowała się na zagadnieniach związanych z Bóstwem Ducha Świętego oraz wokół teologii trynitarniej.

W trzecim rozdziale swego opracowania C. Moreschini przybliży czytelnikowi działania Bazylego skierowane do wewnątrz funkcjonowania wspólnot kościelnych w czasach sobie współczesnych. Autor przedstawia pisma ascetyczne św. Bazylego, do których należą *Moralia* i *Reguły* (krótsze i dłuższe) oraz inne utwory podejmujące problematykę ascetyczną. Osobno zajmuje się tzw. „Regułą ascezy Bazyliańskiej”, która wywarła przemożny wpływ na rozwój monastycyzmu w Kościele Wschodnim. Zwraca uwagę na uwarunkowania historyczno-doktrynalne, w których została napisana „Reguła”. Na Synodzie w Gangarze został potępiony ruch ascetyczny ukształtowany zgodnie z poglądami Eustacjusza. U podstaw tych kontrowersji znalazł się sposób pojmowania doskonałości. Messalianie przypisywali wielką wartość doświadczeniu osobistemu. Oni też szczególnie nacisk kładli na modlitwę i chlubili się tym, że modlą się bez przerwy. Bazyli twierdzi, że nawet modlitwa musi mieć swoją właściwą kolokację w życiu ascety i nie może stać się pretekstem do ignorowania innych przykazań, przede wszystkim tego, które nakazuje nam przychodzenie z pomocą potrzebującym poprzez dzielenie się owocami pracy rąk własnych. C. Moreschini zwięźle omawia charakterystyczne dla tej reguły normy, które odróżniają ją od innych ustanowionych wcześniej.

Czwarty rozdział jest poświęcony przepowiadaniu św. Bazylego Wielkiego. Omawia powstanie i tematykę *Homilii do Psalmów*, *Homilii do Hexaemeronu* oraz *Homilie różne*. W ostatnie części rozdziału podejmuje zagadnienie kryteriów egzegetycznych św. Bazylego Wielkiego. Autor zauważa, że wiele znanych dzieł Bazylego to prawdziwe komentarze biblijne i wskazuje na fakt, że Ojciec Kapadocki odrzuca egzegezę anagogiczną niektórych pisarzy kościelnych oraz dystansuje się w odniesieniu do egzegezy alegorycznej. Sam Bazyli twierdzi, że dobrze zna zasady alegorii, lecz odrzuca wszelkie nadużycia związane z błędnym zastosowaniem tych reguł. Ci, którzy tak postępują chcą być mądrzejsi od Słowa Bożego. Przeciwno nim stanowczo podkreśla, że Pismo święte nie jest traktatem naukowym, lecz zostało udzielone przez Boga *dla zbudowania i udoskonalenia naszych dusz*. Autor wskazuje na to, że Bazyli występuje właśnie przeciwko nadużyciom a nie metodzie jako takiej. Krytyka Bazylego jest zwrócona ku konkretnym interpretatorom, którzy w tekście biblijnym chcą znaleźć potwierdzenie dla własnych idei filozoficznych.

W piątym rozdziale C. Moreschini zwięźle omawia zagadnienie wychowania. Głos Bazylego w tej kwestii był znaczący i można powiedzieć, że był wyrazem linii centrowej w starożytnym Kościele. Niektórzy pisarze chrześcijańscy zdecydowanie odrzucali wykorzystywanie elementów wychowania klasycznego (Tacjan, Tertulian), inni natomiast otrzymali staranne wykształcenie właśnie od pedagogów pogańskich. Trzeba jeszcze wspomnieć o zarządzeniach cesarza Juliana Apostaty, który zabronił chrześcijanom nauczać retoryki. Stanowisko Bazylego było znamienne. W procesie edukacyjnym młodzieży chrześcijańskiej można wykorzystywać te utwory literatury klasycznej, które przy-

czyniąją się do duchowego wzrostu uczniów. Chrześcijanin nie powinien pisać dla ukontentowania innych, lecz dla ich pożytku duchowego. Można stosować reguły retoryki klasycznej, lecz zawsze winno to być podporządkowane jednemu celowi: wskazywaniu jedyne Pedagogu i jedyne wzoru do naśladowania, którym jest Jezus Chrystus.

Szósty rozdział poświęca C. Moreschini zagadnieniu jaką popularnością cieszyły się utwory św. Bazylego Wielkiego w starożytności. Omawia najwcześniejsze przekłady na język łaciński *Homilii*, *Pism ascetycznych*, *Listów* i *Mowy do młodzieży*. Autor zaznacza jednocześnie, że największą popularnością cieszyły się te utwory Bazylego, które były przeznaczone dla bardzo ograniczonego kręgu odbiorców, natomiast te – w zamierzeniu Ojca Kapadockiego – skierowane do wszystkich nie cieszyły się wielkim uznaniem. Przy tej okazji uważa autor, że do dzisiaj niewiele jest opracowań naukowych dotyczących odbioru i rozpowszechnienia pism Bazylego.

Wolumen zaopatrzony jest krótką bibliografią, która stanowi cenną wskazówkę dla każdego, kto zamierza w sposób pogłębiony studiować myśl Wielkiego Metropolity z Cezarei.

Ks. Stanisław Strękowski